

מסורת הש"ס

א.תוספתא א.ח.

גרות

א"ל לא שניא היא בתיי מן הגניזה: אלא שנייה היא.

מעשה אפילו חלקו וחזרו ונשתתפו - ופטורים מן חלקו בהמות הגריזא הגיה: מעשה אפילו חלקו ונשתתפו פטורים מן חלקו.

להוצאת דרכים בתיי: מן חלקו רבים.

ופעמים שהן פטורים מזה ומזה, ממעשר בהמה ומקלבו. והיך עבידא [כ"ד נשנה] כלומר, במה מדובר? אם חלקו שני הבנים ביניהם את שאר הנכסים וחזרו ונשתתפו בהם אבל לא חלקו ביניהם את הבהמה (הבהמות) כלל - הרי הם חייבין בזה ובה. שותפים, והשותפים חייבים בקלבו. ואילו ביחס לבהמות, כיון שלא חלקו בהן הריהן נחשבות כשל אדם אחד ("תפוסת הבית", שהן עדיין כשל האב), ולכן הריהם חייבים במעשר בהמה. ולעומת זאת, אם חלקו ביניהם את הבהמה, וחזרו לאחר מכן והשתתפו בהן ולא חלקו ביניהם את הנכסים - הריהם פטורים מזה ומזה, שלגבי הבהמות הריהם כשאר שותפים שאינם חייבים במעשר בהמה, ואילו לגבי הנכסים הריהם עדיין כשל אדם אחד, ולפיכך הריהם פטורים מקלבו. ובענין זה אמר ר' מנא: הוה דא דאמר נון שאתה, ר' ירמיה אומר, שכאשר חילקו ביניהם את הנכסים ולא את הבהמות, ולאחר מכן חזרו ונשתתפו בנכסים שהריהם חייבים בקלבו, זהו דווקא בשלא היתה בהמה רוב הנכסים, אלא שאר הנכסים היו הרוב. אבל אם היתה בהמה רוב הנכסים - הן הן נחשבות כשאר חלקי עיקר הנכסים, וכיון שלא חלקו ביניהם את הבהמות, וכן שחילקו את שאר הנכסים, הרי זה כאלו לא חילקו כלל, והריהם פטורים מן חלקו.

שנינו במשנה שכל עוד לא חילקו האחים ביניהם את ירושת אביהם, הריהם חייבים במעשר בהמה ופטורים מן חלקו. ובענין זה ר' אבין אמר שר' שמי בני [שא] את השאלה הבאה: מפני שהחמתם ועשיתם (החשבתם) את האחים כאדם אחד אצל (ביחס) למעשר בהמה, שכיין שלא חילקו נחשבות הבהמות כשל אדם אחד, האב, וחייבות במעשר, את [אתה] מיקל עליהם ופטורו מן חלקו? והחמיר עליהם גם בענין זה והחשיבם כסתם שותפים החייבים בקלבו! אמר ליה [ר] אבין לר' שמי בתשובה: והאם לא שניא [שנתה] היא? וכי אין חלקו בין הדברים? שהרי כאשר הוא, אחד האחים, נותן סלע אחת שלימה מכספי הירושה עבור שניהם, כיון שזו עדיין לא נתחלקה, הרי המטבע נחשבת עדיין של האב, ולכן דינה כשל אדם אחד אף להלק, ולכן הריהם פטורים מן חלקו. ושואלים: מעתה, לברייך, שכל עוד לא חילקו ביניהם את הנכסים הריהם כשל אדם אחד, אם כן אפילו חלקו וחזרו ונשתתפו לאחר מכן בכל, ייחשב הדבר כאלו חזרו הנכסים להיות כבתחילה, כשל האב, והיו חייבין במעשר בהמה ופטורים מן חלקו. ותנינן [ושנינו] בכל זאת שהריהם חייבין בקלבו ופטורין במעשר בהמה! השיב על כך ר' בא בשם אבא בר רב הונא: היא, כלומר, הוא הדין, שני אחין שירשו את אביהן, והיא הוא הדין שני גיסין שירשו את חמיהן, שהיו לאב רק שתי בנות והגיסים בעלי הבנות ירשו את הנכסים. כשם שגיסים שירשו את חמיהם וחילקו ביניהם את הנכסים ולאחר מכן חזרו ונשתתפו בהם, הריהם כסתם שותפים, וחייבים בקלבו ופטורים ממעשר בהמה, הוא הדין גם לגבי שני אחים.

כיון ששנינו שלעתים היו מוסיפים למחצית השקל קלבו, מביאים בענין זה את דברי הברייתא: לאיכן היו הקלבות נופלין? מה היו עושים בהם? ר' מאיר אומר: היו מצרפים אותם לשקלים עצמם, והיו משמשים אף הם לקרבות התמיד והמוספים. רבי לעזר אומר: היו עושים אותם לנדבה לעולות הציבור למקדש, שכאשר היה המזבח בטל, היו מקריבים עליו עולות משל הציבור. ר' שמעון שזורי אומר: היו קונים בהם ריקועי זב והיו אלו משמשים כצפוי לבית קודש הקדשים שהיה מצופה מבפנים בזב. בן עזאי אומר: הקלבות, השולחנין אשר היו עטוקים בגביית השקלים היו אחרת. ויש אומרים שהיו לוקחים את הקלבות להוצאת דרכים, לתשלום הוצאות הובלת השקלים ממקומות גבייתם לירושלים.

עיונים

היא דא דאמר בשלא היתה הבהמה וכו' ראה בפירוש בפנים. ויש מפרשים שר' מנא מתייחס בדבריו לחלק השני מדברי ר' ירמיה, שכאשר חילקו ביניהם את הבהמות ולא את שאר הנכסים הריהם פטורים מן חלקו וממעשר בהמה. ועל כך אמר ר' מנא שזהו דווקא כאשר הבהמות אינן רוב נכסי הירושה, ואולם כאשר הן רוב נכסי הירושה, כיון שהן חלקו הרי זה כאלו חילקו גם שאר הנכסים ואף שחזרו והשתתפו בכל הריהם חייבים בקלבו (ר"ש שיריליא. רבינו משולם).

היך עבידא - כמו "היכי דמי", הכי גרסינן: חלקו את הנכסים ולא חלקו את הבהמה - חייבין בזה ובה. חלקו את הבהמה ולא חלקו את הנכסים - פטורין בזה ובה. וכן הוא בבבכות פרק תשיעי. והכי פירושו: חלקו את הנכסים וחזרו ונשתתפו, ולא חלקו בהמה, דגבי קלבו הוה כשאר שותפין, וגבי בהמה הוה כתפוסת הבית. הן הן עיקר נכסיו - ואף על פי שחלקו את הנכסים ולא חלקו את הבהמה - פטורין מקלבו. רבי שמי פריך: וכי מפני שעשיתן כאדם אחד אצל מעשר בהמה הואיל ולא חלקו, נאמר שיהיו פטורין מן חלקו ואף על פי שלא נתנו שקליהן מן ירושת אביהן. ואף על פי שהבהמות הן עיקר הנכסים - אין לפטור, כך למדת ממגילת עזו בשם הרב רבינו משה מקוצי. ודלא כהרב רבי אליהו פולדא, ודבריו תמוהין. לא שנייא היא - שאני הכא שהוא נותן סלע שלימה מאותן המעות שהיו מגיעין על חלקו, הלכך הרי הוא כאלו לא חילקו. ופריך: מעתה - לברייך שיעקר הטעם שהיה מגיע על חלקו, השלימה ממה שהוא מגיע על חלקו, אפילו חלקו וחזרו ונשתתפו - יהיו פטורין, ואנו לא תנו הכי. היא שני אחין וכו' - כלומר, אין חילוק כל שבא מכח ירושה הרי הוא כתפוסת הבית אף על גב שאינן בירושה דאורייתא ולא שקל החותן בשבילים. ויש פירושים אחרים בשמועה זו וזו הנכרת לליל, לפום פשטא דשמעתתא. שולחנין - שגבו השקלים במדינה, כממו שכתב הרמב"ם: הן נטלו אותן בשכרן. להוצאת דרכים - להביא השקלים לירושלים.

היך עבידא - כמו "היכי דמי", הכי גרסינן: חלקו את הנכסים ולא חלקו את הבהמה ולא חלקו את הנכסים - פטורין בזה ובה. וכן הוא בבבכות פרק תשיעי. והכי פירושו: חלקו את הנכסים וחזרו ונשתתפו, ולא חלקו בהמה, דגבי קלבו הוה כשאר שותפין, וגבי בהמה הוה כתפוסת הבית. הן הן עיקר נכסיו - ואף על פי שחלקו את הנכסים ולא חלקו את הבהמה - פטורין מקלבו. רבי שמי פריך: וכי מפני שעשיתן כאדם אחד אצל מעשר בהמה הואיל ולא חלקו, נאמר שיהיו פטורין מן חלקו ואף על פי שלא נתנו שקליהן מן ירושת אביהן. ואף על פי שהבהמות הן עיקר הנכסים - אין לפטור, כך למדת ממגילת עזו בשם הרב רבינו משה מקוצי. ודלא כהרב רבי אליהו פולדא, ודבריו תמוהין. לא שנייא היא - שאני הכא שהוא נותן סלע שלימה מאותן המעות שהיו מגיעין על חלקו, הלכך הרי הוא כאלו לא חילקו. ופריך: מעתה - לברייך שיעקר הטעם שהיה מגיע על חלקו, השלימה ממה שהוא מגיע על חלקו, אפילו חלקו וחזרו ונשתתפו - יהיו פטורין, ואנו לא תנו הכי. היא שני אחין וכו' - כלומר, אין חילוק כל שבא מכח ירושה הרי הוא כתפוסת הבית אף על גב שאינן בירושה דאורייתא ולא שקל החותן בשבילים. ויש פירושים אחרים בשמועה זו וזו הנכרת לליל, לפום פשטא דשמעתתא. שולחנין - שגבו השקלים במדינה, כממו שכתב הרמב"ם: הן נטלו אותן בשכרן. להוצאת דרכים - להביא השקלים לירושלים.

היך עבידא - כמו "היכי דמי", הכי גרסינן: חלקו את הנכסים ולא חלקו את הבהמה ולא חלקו את הנכסים - פטורין בזה ובה. וכן הוא בבבכות פרק תשיעי. והכי פירושו: חלקו את הנכסים וחזרו ונשתתפו, ולא חלקו בהמה, דגבי קלבו הוה כשאר שותפין, וגבי בהמה הוה כתפוסת הבית. הן הן עיקר נכסיו - ואף על פי שחלקו את הנכסים ולא חלקו את הבהמה - פטורין מקלבו. רבי שמי פריך: וכי מפני שעשיתן כאדם אחד אצל מעשר בהמה הואיל ולא חלקו, נאמר שיהיו פטורין מן חלקו ואף על פי שלא נתנו שקליהן מן ירושת אביהן. ואף על פי שהבהמות הן עיקר הנכסים - אין לפטור, כך למדת ממגילת עזו בשם הרב רבינו משה מקוצי. ודלא כהרב רבי אליהו פולדא, ודבריו תמוהין. לא שנייא היא - שאני הכא שהוא נותן סלע שלימה מאותן המעות שהיו מגיעין על חלקו, הלכך הרי הוא כאלו לא חילקו. ופריך: מעתה - לברייך שיעקר הטעם שהיה מגיע על חלקו, השלימה ממה שהוא מגיע על חלקו, אפילו חלקו וחזרו ונשתתפו - יהיו פטורין, ואנו לא תנו הכי. היא שני אחין וכו' - כלומר, אין חילוק כל שבא מכח ירושה הרי הוא כתפוסת הבית אף על גב שאינן בירושה דאורייתא ולא שקל החותן בשבילים. ויש פירושים אחרים בשמועה זו וזו הנכרת לליל, לפום פשטא דשמעתתא. שולחנין - שגבו השקלים במדינה, כממו שכתב הרמב"ם: הן נטלו אותן בשכרן. להוצאת דרכים - להביא השקלים לירושלים.

סליק פרק ראשון

הקליון הרתין

היך עבידא - היכי דמי. היכי גרסינן: חלקו את הבהמה ולא חלקו את הנכסים פטורים בזה ובה - דכיון שחלקו בהמה וחזרו ונשתתפו - הוה להו לענין מעשר בהמה כשותפין, ופטורין ממעשר. ובנכסים שלא חילקו עדיין - שם תפוסת הבית עליהן, ופטורין מקלבו. והא קא משמע לן: דסלקא דעתך אמינא דלא נקל כולי האי, דכיון שחלקו בהמה נזיל לחומרא, ונימא גלו אדעתיהו דלמיפלג בנכסים נמי קיימי, וליחייבו בקלבו - קא משמע לן. הכי מפרש לה בבבכות (נו, ב). חלקו את הנכסים וחזרו ונשתתפו, דלגבי קלבו הוה להו כשותפין וחייבין, ובבהמה דלא חלקו הוה להו עדיין שם תפוסת הבית על הבהמות, וחייבין בזה ובה. היא דאמרת בשחלקו הנכסים לחוד דחייבין בקלבו - שלא היתה הבהמה שוה יותר מהנכסים. הן הן עיקר נכסיו - ואפילו חלקו הנכסים ולא הבהמות - פטורים מקלבו, דבטר רובא אולינן. רבי שמי בעי - אמתניתין פריך, דקאמר: לא חלקו פטורים מן חלקו. לא שניא הוא - כלומר, וכי לא שניא הוא? דכיון דלא חלקו נותן סלע אחד שלימה דעדיין קיימת תפוסת הבית, ולא שניב כהלוואה. אפילו חלקו ונשתתפו - נדונתני נמי סלע אחד שלימה יהיו פטורין מן חלקו. ומשני רבי ביבי: הוא שני אחין הוא שני גיסין. כלומר, כיון שחלקו אף שאחר כך נשתתפו - הוה כאחרים לענין חיוב קלבו. רבי מאיר אומר: לשקלים - רבי מאיר לטעמיה דאמר לעיל כשם ששקלו תורה, כך קלבונו תורה. שולחנין - שגבו השקלים במדינה הן נוטלין אותן בשכרן. להוצאת דרכים - להביא השקלים לירושלים. ויש מפרשים: להוצאות דרכים של השולחנים שהיו תחילה במדינה, והולכים אחר כך למקדש. הדרן עלך באחד באדר

היך עבידא - היכי דמי. היכי גרסינן: חלקו את הבהמה ולא חלקו את הנכסים פטורים בזה ובה - דכיון שחלקו בהמה וחזרו ונשתתפו - הוה להו לענין מעשר בהמה כשותפין, ופטורין ממעשר. ובנכסים שלא חילקו עדיין - שם תפוסת הבית עליהן, ופטורין מקלבו. והא קא משמע לן: דסלקא דעתך אמינא דלא נקל כולי האי, דכיון שחלקו בהמה נזיל לחומרא, ונימא גלו אדעתיהו דלמיפלג בנכסים נמי קיימי, וליחייבו בקלבו - קא משמע לן. הכי מפרש לה בבבכות (נו, ב). חלקו את הנכסים וחזרו ונשתתפו, דלגבי קלבו הוה להו כשותפין וחייבין, ובבהמה דלא חלקו הוה להו עדיין שם תפוסת הבית על הבהמות, וחייבין בזה ובה. היא דאמרת בשחלקו הנכסים לחוד דחייבין בקלבו - שלא היתה הבהמה שוה יותר מהנכסים. הן הן עיקר נכסיו - ואפילו חלקו הנכסים ולא הבהמות - פטורים מקלבו, דבטר רובא אולינן. רבי שמי בעי - אמתניתין פריך, דקאמר: לא חלקו פטורים מן חלקו. לא שניא הוא - כלומר, וכי לא שניא הוא? דכיון דלא חלקו נותן סלע אחד שלימה דעדיין קיימת תפוסת הבית, ולא שניב כהלוואה. אפילו חלקו ונשתתפו - נדונתני נמי סלע אחד שלימה יהיו פטורין מן חלקו. ומשני רבי ביבי: הוא שני אחין הוא שני גיסין. כלומר, כיון שחלקו אף שאחר כך נשתתפו - הוה כאחרים לענין חיוב קלבו. רבי מאיר אומר: לשקלים - רבי מאיר לטעמיה דאמר לעיל כשם ששקלו תורה, כך קלבונו תורה. שולחנין - שגבו השקלים במדינה הן נוטלין אותן בשכרן. להוצאת דרכים - להביא השקלים לירושלים. ויש מפרשים: להוצאות דרכים של השולחנים שהיו תחילה במדינה, והולכים אחר כך למקדש. הדרן עלך באחד באדר

היך עבידא - היכי דמי. היכי גרסינן: חלקו את הבהמה ולא חלקו את הנכסים פטורים בזה ובה - דכיון שחלקו בהמה וחזרו ונשתתפו - הוה להו לענין מעשר בהמה כשותפין, ופטורין ממעשר. ובנכסים שלא חילקו עדיין - שם תפוסת הבית עליהן, ופטורין מקלבו. והא קא משמע לן: דסלקא דעתך אמינא דלא נקל כולי האי, דכיון שחלקו בהמה נזיל לחומרא, ונימא גלו אדעתיהו דלמיפלג בנכסים נמי קיימי, וליחייבו בקלבו - קא משמע לן. הכי מפרש לה בבבכות (נו, ב). חלקו את הנכסים וחזרו ונשתתפו, דלגבי קלבו הוה להו כשותפין וחייבין, ובבהמה דלא חלקו הוה להו עדיין שם תפוסת הבית על הבהמות, וחייבין בזה ובה. היא דאמרת בשחלקו הנכסים לחוד דחייבין בקלבו - שלא היתה הבהמה שוה יותר מהנכסים. הן הן עיקר נכסיו - ואפילו חלקו הנכסים ולא הבהמות - פטורים מקלבו, דבטר רובא אולינן. רבי שמי בעי - אמתניתין פריך, דקאמר: לא חלקו פטורים מן חלקו. לא שניא הוא - כלומר, וכי לא שניא הוא? דכיון דלא חלקו נותן סלע אחד שלימה דעדיין קיימת תפוסת הבית, ולא שניב כהלוואה. אפילו חלקו ונשתתפו - נדונתני נמי סלע אחד שלימה יהיו פטורין מן חלקו. ומשני רבי ביבי: הוא שני אחין הוא שני גיסין. כלומר, כיון שחלקו אף שאחר כך נשתתפו - הוה כאחרים לענין חיוב קלבו. רבי מאיר אומר: לשקלים - רבי מאיר לטעמיה דאמר לעיל כשם ששקלו תורה, כך קלבונו תורה. שולחנין - שגבו השקלים במדינה הן נוטלין אותן בשכרן. להוצאת דרכים - להביא השקלים לירושלים. ויש מפרשים: להוצאות דרכים של השולחנים שהיו תחילה במדינה, והולכים אחר כך למקדש. הדרן עלך באחד באדר

היך עבידא - היכי דמי. היכי גרסינן: חלקו את הבהמה ולא חלקו את הנכסים פטורים בזה ובה - דכיון שחלקו בהמה וחזרו ונשתתפו - הוה להו לענין מעשר בהמה כשותפין, ופטורין ממעשר. ובנכסים שלא חילקו עדיין - שם תפוסת הבית עליהן, ופטורין מקלבו. והא קא משמע לן: דסלקא דעתך אמינא דלא נקל כולי האי, דכיון שחלקו בהמה נזיל לחומרא, ונימא גלו אדעתיהו דלמיפלג בנכסים נמי קיימי, וליחייבו בקלבו - קא משמע לן. הכי מפרש לה בבבכות (נו, ב). חלקו את הנכסים וחזרו ונשתתפו, דלגבי קלבו הוה להו כשותפין וחייבין, ובבהמה דלא חלקו הוה להו עדיין שם תפוסת הבית על הבהמות, וחייבין בזה ובה. היא דאמרת בשחלקו הנכסים לחוד דחייבין בקלבו - שלא היתה הבהמה שוה יותר מהנכסים. הן הן עיקר נכסיו - ואפילו חלקו הנכסים ולא הבהמות - פטורים מקלבו, דבטר רובא אולינן. רבי שמי בעי - אמתניתין פריך, דקאמר: לא חלקו פטורים מן חלקו. לא שניא הוא - כלומר, וכי לא שניא הוא? דכיון דלא חלקו נותן סלע אחד שלימה דעדיין קיימת תפוסת הבית, ולא שניב כהלוואה. אפילו חלקו ונשתתפו - נדונתני נמי סלע אחד שלימה יהיו פטורין מן חלקו. ומשני רבי ביבי: הוא שני אחין הוא שני גיסין. כלומר, כיון שחלקו אף שאחר כך נשתתפו - הוה כאחרים לענין חיוב קלבו. רבי מאיר אומר: לשקלים - רבי מאיר לטעמיה דאמר לעיל כשם ששקלו תורה, כך קלבונו תורה. שולחנין - שגבו השקלים במדינה הן נוטלין אותן בשכרן. להוצאת דרכים - להביא השקלים לירושלים. ויש מפרשים: להוצאות דרכים של השולחנים שהיו תחילה במדינה, והולכים אחר כך למקדש. הדרן עלך באחד באדר

שולחנין. ואולם יתכן שלא חילקו חכמים כדבריהם ואף כאשר הביא בעצמו היהיו חייב (אור החמה).

אורה ההלכה

חלקו הנכסים ולא חלקו הבהמה האחים והשותפים שהיו להם בשותפות בהמות וכספים וחלקו ביניהם את כספי השותפות ולא את הבהמות - חייבים במעשר ובקלבו. כר' ירמיה. (רמב"ם ספר קרנות הלכות בבורות פ"ו ה"א. ספר זמנים הלכות שקלים פ"ג ה"ה).

חלקו הבהמה ולא חלקו את הנכסים האחים והשותפים שהיו להם בהמות וכספים וחלקו ביניהם את הבהמות, אף על פי שעדיין לא חלקו בכספים הריהם פטורים מן חלקו וממעשר בהמה. כר' ירמיה. (רמב"ם שם שם).

לאיכן היו הקלבות נופלין הקלבות שהיו נגבים עם מחצית השקל און דינם כשקלים, אלא מניחים אותם השולחנים בפני עצמם עד שיסתפק מהם ההקדש לערבינו. וזהו דעת הרמב"ם. וכתב הס"מ שפסק כן משום שדעת ר' מאיר דעת יחיד היא ביחס לדעת האחרות, ומפני שהסתפק איו משתי הדעות האחרות נבונה להלכה, סתם ופסק כך (וראה ראב"ד ובס"מ). (רמב"ם ספר זמנים שם ה"ז).

מסורת הש"ס
 א. בבלי בכורות טא,א.
 יק"ש תורה שמי.
 ב. בבלי יומא סה,א. בי"מ
 ז,ב.
 ג. משנה בכורות ז,ח.
 תוספתא בכורות ז,ב.
 (בשנייה).

גדרות
לדרכנות בבתי"ל ובדפוסים:
דרכנות ובכתי"מ:
לסריכונ ובדפוס:
לידרכנות.
חוץ משקלים בכתי"מ
 מילים אלו חסרות.
ואין מילין בכלים בכתי"מ
 מילים אלו חסרות.

לשון

דרכנות
 מדובר במטבע זה, המוכר כבר בתקופת הפרסית, בזמן עליו בבל (ועוד, ח, כו ועוד). יש הסבורים כי הוא קרוי על שם דרוש מלך פרס. ויש הסבורים שדרכנות שנוכרו בלשון המשנה הם מן היוונית Δραχμάκιος (דריכסוס).

גזרין
 המלה "גזר" המופיעה כבר במקרא (ועוד, א, ח) שאולה כנראה מן הפרסית עתיקה ganzabara (גנזאבארה) שמשמעו אוצר, ו-ganz (גנז) משמעה – (שטא), ומשמעה – הממנה על האוצרות.

מרגליות
 מקור המלה הוא ביוונית μαργαρίτης (מרגריטיס) או μαργαρίτης (מרגליס), מבוזבז פנינה, ולעיתים גם אבן קירח בכלל וכן השימוש בלשון חז"ל.

החיים

שפורות
 בגלל ריבוי המקריבים בבית המקדש, וכדי להימנע ממששולים, לא היו תבאים למקדש מביאים עמם כרובל את קרבנותיהם, אלא היו מכניסים כספם לגזר בית המקדש ומקבלים קבלה מתאימה של ידה קיבלו הקרבן הראוי להם. או (כמו ביולדת) היו מכניסים את הכסף לקופה המתאימה מתוך שלש מעשרה הקופות שהיו בבית המקדש לצרכים אלה ודומים להם קופות אלה נקראו "שפורות" משום שהן דומות מעט לשפר בכורתו החיצונית שהיה פתוח צר ותחתיתו רחבה כדי למנוע גניבות מן הקופה.

עיונים

שפורות במקדש המשנה האלה (פ"ז מ"ה) מספרת כי בבית המקדש היו שלוש עשרה תיבות, ובהן היו ניתנים הכספים המיועדים לקרבות שונים. והמשנה שם מפרטת את עניינה. תיבות אלה נקראו בשם "שפורות" משום שהיתה להן צורה כתבנית שופר. שהיה פתוח העליון (בו נותן הכסף) צר, והתחתון (בו נאסף הכסף) רחב. ועשו אותן כתבנית זו (צריח מלמעלה) מפני הרמאים, שלא יוכלו להראות עצמם כנותנים לקופה, ובאמת יגבשו משם, ובתבנית זו אי אפשר יהיה לקחת משם בלא טירחה יתירה (ירושלמי, ומפרש בבה"ט).

כך היו שפורות במדינה אבל בירושלים לא היו שפורות פרט לאלו שבמקדש, שכן בני ירושלים היו מביאים את שקליהם למקדש (תקלף חזקין).
אם נתרמה התרומה תרומת הלשכה היא הכסף שהיו מוציאים בראשונה בטכס מיוחד מן השקלים שהביאו לבית המקדש במהלך חודש אדר בכל שנה. ויש בתלמוד הירושלמי במסכתנו נוסח "שהיו נוטלים משירי הלשכה", כלומר, מן הכסף שהשתירי לאחר התרומה, שמואותו כסף היה בדרך כלל מוציאים לכל צרכי העיר שאינם שייכים לעבודת המקדש.

אורה ההלכה

מצרפינן שקלים לדרכנות אחר שגבו את השקלים במקומות שמחוץ לירושלים, היו ממירים אותם לדינרי והב משלוחים אותם ביד שליחים למקדש. כמשנה. (רמב"ם ספר זמנים הלכות שקלים פ"ב ה"ד).

א הלבנה א משנה כאשר בני המקומות המרוחקים מירושלים רוצים לשלוח את מחציות השקל שגבבו מבני מקומם לירושלים, הריהם מצרפינן שקלים לדרכנות, שהם מטבעות גדולים של זהב, מפני

צָרְפִּין *שְׁקָלִים לְדָרְכֹנֹת מִפְּנֵי מִשׁוֹ הַדֶּרֶךְ. כִּשְׁם שֶׁהָיוּ שׁוֹפְרוֹת בְּמִקְדָּשׁ כֶּף הָיוּ שׁוֹפְרוֹת בְּמִדְיָנָה. יִבְנֵי הָעִיר שֶׁשְׁלָחוּ אֶת שְׁקֵלֵיהֶן וְנִגְנְבוּ אוֹ שְׂאָבָדוּ, אִם נִתְרַמָּה הַתְּרוּמָה – נִשְׁבְּעִין לְגִזְרֵינָּה, וְאִם לֹא – נִשְׁבְּעִין לְבִנְי הָעִיר, וְכִי הָעִיר שׁוֹקְלִין תַּחְתֵּיהֶן. נִמְצְאוּ אוֹ שֶׁהִחְזִירוּם הַגְּנָבִים – אֵלָיו וְאֵלֹו שְׁקָלִים, וְאֵין עוֹלִין לָהֶן לְשִׁנָּה הַבְּפָאָה. ב גַּמְרָא וַיַּעֲשׂוּ אוֹתָן מְרַגְלִיּוֹת! שְׂמָא תְּזִיל הַמְרַגְלִיּוֹת וְנִמְצְא הַהֶקְדָּשׁ מִפְּסִיד. כְּהֵיכָא דְתַנְיִן תַּמָּן: יִכּוֹלֵן נְפִדִין בְּכֶפֶף וּבְשִׁוְהָ כֶּסֶף, חוּץ מִשְׁקָלִים. וְאֵין פּוֹדִין בְּכָלָיִם. וְאָמַר רַבִּי שְׂמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: שְׂמָא יִזְלוּ הַכֶּלִים וְנִמְצְא הַהֶקְדָּשׁ מִפְּסִיד. אוֹף הֵכָא נְמִי, שְׂמָא תְּזִיל הַמְרַגְלִיּוֹת נִמְצְא הַהֶקְדָּשׁ מִפְּסִיד.

קרבן הקדשה
הלבנה א משנה מצרפינן שקלים לדרכנות – בני העיר שקבצו שקליהם – יכולין להחליפן מדרכנות, והוא מטבע של זהב, להקל מעליהם משאוי הדרך. **שפורות** – תבנית שפיהן צר למעלה ומרחיב והולך כעין שופר, כדי שלא יוכלו לטול מהן כלום. והיו עומדים בעזרה, וכל אחד מביא שקלו ונותן בו. **במדינה** – בירושלים. ולדברי הרמב"ם – בשאר ערי ישראל. **ששלחו את שקליהן** – ביד שליח, להוליכם ללשכה. **אם נתרמה התרומה** – שהיו רגילים לתרום מקופות לצורך הקרבנות, והיו תורמים על הגבוי ועל העתיד לגבות, כדי שיהיה חלק בקרבנות אף לאותו שעדיין לא שקלו. **נשבעין** – שלוחים לגזרים. הואיל ונתרמה התרומה על המעות הללו קודם שנאבדו – היו נעשו כאילו היו ברשות הגזרים משעה שנתרמה התרומה עליהן. וכשנגבבו או אבדו – ברשות הגזרים נגבבו או אבדו. הלכך נשבעים השלוחים לגזרים, ונפטרים. ואף על גב דאין נשבעין על ההקדשות, בגמרא מתיר לה. **ואם לאו** – שבשעה שאבדו עדיין לא נתרמה התרומה – ברשות הבעלים אבדו, הלכך נשבעין לאנשי העיר. **גמרא** ופרין: **ויעשו אותן מרגליות**, כלומר, יקנו מרגליות בעד השקלים, ולא יצטרכו להוצאת הדרכים. **משנתי: שמה תיזיל המרגליות** – ויפסידו ההקדש. **כחאי דתנינן תמן** – בכורות פרק שמיני. **וכולן נפדין וכו'** – כלומר, וכל הנפדין. כגון כבוד אדם והקדשות – נפדין בכסף ובשנה כסף. חוץ מן השקלים שהבא לשקול מחצית השקל – צריך שיתן אותו כסף נקי מטבע פשוט ולא שוה כסף. ותני ושירי, דאף מעשר שני והראיון אינן אלא בכסף, ולא שוה כסף. **ואין פודין** – מעשר שני בכלים.

תקליו הדתיין

משנה מצרפינן שקלים לדרכנות בני העיר שקבצו שקליהם יכולים להחליפן בדרכנות, והוא מטבע של זהב, להקל מעליהם משאוי הדרך. **שפורות** – תבנית שפיהן צר למעלה ומרחיב והולך כעין שופר, כדי שלא יוכלו לטול מהם כלום. והיו עומדים בעזרה, וכל אחד מביא שקלו ונותן בו. **במקדש** – מקדש ממש. ו'מדינה' – היינו בכל ששלחו את שקליהן – ביד שליח להוליכם ללשכה. **אם נתרמה התרומה** מהי מקופות. שהיו תורמים לצורך הקרבנות על הגבוי ועל העתיד לגבות, כדי שיהיה חלק בקרבנות אף לאותו שעדיין לא שקלו. **נשבעין השלוחים לגזר** הואיל ונתרמה התרומה על המעות הללו קודם שנאבדו – היו נעשו כאילו היו ברשות הגזרים משעה שנתרמה, וברשותם נגבבו. הלכך נשבעים לגזרים שבועות השומרים. **ואם לאו** – שבשעה שאבדו עדיין לא נתרמה התרומה – ברשות הבעלים אבדו, הלכך נשבעים לבני העיר ופטורים. **שוקלן אחרים תחתיהן** – ששקלים הראשונים ששקלו לא עלו להן.

גמרא ויעשו אותן מרגליות – ארישא פרין: אמאי אין מצרפינן למרגליות? שהוא קל יותר. **תיזיל המרגליות** – וכן לכל שוה כסף. אבל טביעא לא זייל, **וכולן** – לעיל קתני התם הדברים שצריך לפדותם, כגון כבוד אדם ודומיהן. וקאמר וכולן נפדין וכו'. **מתניתין** – דקתני שהיו שפורות במדינה דוקא לתקליו חזתין, והיינו לשקלים של שנה הבאה. אבל לתקליו עתיקין, והיינו למי שלא שקל אשתקד – לא היו שפורות במדינה, אלא צריך להביאן למקדש דוקא.

כשם שהיו שפורות במקדש כך היו שפורות במדינה את השקלים שהיו גובים השולחנים במקומות שמחוץ לירושלים היו מניחים לפניהם בתוך שתי תיבות שהיו רחבות מלמטה ופיהם צר למעלה, כדומת התיבות שהיו במקדש. כמשנה. באחת היו מניחים את השקלים של שנה זו, ובשניה היו מניחים את השקלים של השנה שבערה שגבו ממי שלא נתן בשנה שבערה. (רמב"ם שם ה"א).
בני העיר ששלחו את שקליהן ונגבבו או שאבדו בני העיר ששלחו את שקליהם ביד שליח ונגבבו או אבדו, אם היה השליח שומר חנם – הריהו נשבע לבני העיר ונפטר כיון כל שומרי חנם. והם צריכים לחזור ולתת את שקליהם פעם שניה. ואם היה השליח שומר שכר שחיוב בניבתו ואבידה פוטרו באונם, ואבדו ממנו באונם, נשבע לשקלו ממנו שודדים בכח הנשק, אם אירע הדבר אחר שכבר נתרמה הלישכה – נשבע השליח לגזרים ובני העיר פטורים. שכן התורם תורם על הגבוי ועל העתיד להגיבות, ומאותה שעה השקלים נחשבים כברשות ההקדש, ואם אבדו קודם שנתרמה הלישכה – עדיין ברשות בני העיר הם. והשליח נשבע לאנשי העיר, והם צריכים לחזור ולתת את שקליהם פעם שניה. כמשנה וכדברי ר' אבא הללן. (רמב"ם שם פ"ג ה"ח-ט).
נמצאו או שהחזירוהם הגנבים תורמי השקלים שחזרו ותרמו אחר שנגבבו או אבדו השקלים הראשונים, אם נמצאו לאחר מכן השקלים הראשונים או שהחזירוהם הליסטים – אלו ואלו שקלים הם, ואין עולים להם לשנה הבאה. והראשונים יפלו לשקלי השנה, והאחרונים יפלו לשקלי השנה שבערה. (רמב"ם שם).

קרבן הקדשה

מתנייתא - דתנן שהיו שופרות במדינה דוקא לתקלין חדותין, לשקלים של שנה הבאה, אבל לשקלים הישנים, מי שלא שקל אשתקד - לא היה שופרות במדינה, אלא צריך להביא למקדש. ותני כן - ותניא נמי הכי.

עתיקין במקדש - כדתנן לקמן פרק שישי. וגירסת הרמב"ם נראה: "ותני כן עתיקין במקדש ועתיקין במדינה". ולשון קושיא היא: וכי תנן הכי? מתניתין דתנן "נגנבו או שאבדו ונשבעין ופטורין מלשום" - דאמר אין תורמין על הגבוי, אפילו דוקא בשומר חנם איירי. אבל בשומר שטר - אינו בדין זה, אלא משלם בגניבה ואבידה, ואינו נשבע.

ליסטימ מוזיין - גנב מוזיין דאונס הוא, ולשמירה זו לא קבלו עליהם. ברם כמאן דאמר וכו' - אבל למאן דאמר אין תורמין על הגבוי, אפילו נתרמה התרומה - נשבעין לבני העיר, והן שוקלין אחרים תחתיהם. דרבי שמעון היא - הא דתנן דהשומרים נשבעין - אתיא כרבי שמעון. דאמר רבי שמעון - בשמירת שבעות: קדישים הממפקדי חייב באחריותן כדזיהא דמיי, הכי נמי, כיון דחייבין בני העיר לשקול תחתיהן - לאו חקדשות ניהו. אבל לחכמים אין כאן שבעה, דאין נשבעין על הקדשות. משום שבעות תקנה - מדאורייתא פטור לגמרי. ורבנן הוא דתקנו לה, שלא יזלו בשמירת הקדשות. הכי גרסינן: על דעתיה דרבי יוחנן ניהא, נשבעין לגזברין, ואם לאו נשבעין

לבני העיר.

תקלין הדתין

מתנייתא - דקתני נגנבו ונאבדו נשבעים השלוחים ופטורים מלשום. אבל בשומר שטר אינו דין זה - דשומר שטר אינו נפטר בשבועה, אלא חייב בגניבה ואתיבה. בלסטימ מוזיין - דהוי אונס. ובאונס אפילו שומר שטר פטור, אם נשבע שנאנסה. אתיא כמאן דאמר - מתניתין דמחלק בין נתרמה קודם שנאבדה או לאחר שנאבדה. על הגבוי - שבני העיר גבו ומסרום ליד שליח. לא ברא - דלדידהא אפילו נתרמה התרומה קודם שנאבדה, כיון דאין תורמין על הגבוי - לאו נכנסו המעות הללו לרשות הגזבר, וברשות בני העיר קיימא. ונשבעין לבני העיר, ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן. דרבי שמעון היא - הא דתנן במתניתין דהשומרים נשבעים - דרבי שמעון היא, דאם לא כן - הא קיימא לן אין נשבעין על הקדשות. שבעות תקנה - כדי שלא יזלו השומרים בשמירת הקדש, אבל מדאורייתא אין הכי נמי דפטורים, אלא תקנתא דרבנן היא.

משנה זו כשיטת ר' שמעון היא, שר' שמעון אומר: קדישים שהוא חייב באחריותן (וכגון שאמר "הרי עלי בהמה לעולה") - ככנסיו הן נחשבים, שאף אם הפריש בהמה לעולתו, כל עוד לא הביאה למקדש, אם אבדה או נגנבה הריהו חייב להביא אחרת תחתיה. והוא הדין למחצית השקל, ולכן אם נגנבה מיד השליח, הריהו צריך להישבע לבעליה. שכן לדעת החלוקים עליו וסבורים שכנסיו הקדש הם נחשבים לא היה צריך להשבע כלל, שכן כלל הוא שאין נשבעים (מן התורה) על הקדשות. שמעון, ומשום שזו היא שבעות תקנה, שחייב שבעה זו אינו מן הדין אלא מחמת חכמים שלא יבואו לזלזל בכספי הקדש ויאמרו שאין עליהם אחריות, ומדברי סופרים נשבעים גם על הקדשות. ומקשים: על דעתיה (גפ' דנתנו שיטתו) של ר' יוחנן הסבור כי השבעות הנוכח במשנה היא מחמת חכמים - ניהא [נוח לנו] מה שאמרו שאם נגנבו לגזברין, ואם לאו [לא]. אלא נגנבו או אבדו לפני תרומת הלישכה

קייובים

בתקלין חרות... בתקלין עתיקין בין שלוש עשרה הקופות ("שופרות") שהיו במקדש היתה אחת שעליה היה כתוב "תקלין חרות" (=שקלים חדשים) שבה היו נותנים את שקלי אותה השנה אשר הביאו מראש חדש אדר ועד ראש חדש ניסן (שהוא זמן תרומת הלישכה). מכסף זה היו קונים את קרבנות הציבור. ותובה נוספת עליה היה כתוב "תקלין עתיקין" (=שקלים עתיקים, ושנים שבהם היו נותנים את השקלים שלא ניתנו בשנה שעברה הביאום בשנה זו). את הכסף שהעביר בקופה זו היו מצרפים לשיירי הלישכה, הם מחצית השקל שנתרו בסוף השנה הקודמת, והיו משתמשים בו למטרות אחרות. שלא כיון היו חלק מעבודת המקדש, כגון לבני ירושלים ויפודה. בשומר חנם... בשומר שטר - שומר חנם הוא זה שאינו נוטל שטר כלשהו על שמירת פקדונו של חברו. ושומר שטר הוא זה המקבל שטר (בכל אופן שהוא) עבור שמירתו. שניהם חייבים לשמור שמירה ראויה על הפקדון שברשותם. ואם נגנב החפץ או אבד מזה השומר, הרי אם היה זה שומר חנם - הריהו נשבע "שבעות השומרים" הכוללת בה שלא פשע בשמירת החפץ, ואינו ברשותו, ושלא נטלו לרשותו ("שלא שלח בה ד"), והריהו נפטר. ואם היה שומר שטר, מאחר והוא נוטל שטר על שמירתו הריהו

שנינו במשנה שכשם שהיו שופרות במקדש לתת לתוכם את תרומת מחצית השקל, כך היו גם במדינה, במקומות שמחוץ לירושלים. ומעיינים: מתנייתא [ומשנתנו] עוסקת בתקלין חרות [בשקלים חדשים]. שניתנו עבור השנה החדשה שתבוא בניסן הקרוב, אבל בתקלין עתיקין [בשקלים ישנים] שנותנים אלו שלא נתנו בשנה שעברה ונותנים השנה גם על חשבון השנה שעברה - לא ברא [לא בה] אמרו]. שלשקלים הישנים היו שופרות מיוחדים רק במקדש ולא בשאר מקומות. ותני כן [ושנויה] ברייתא כן: שופרות לשקלים עתיקין קיימים במקדש, ואין שופרות לשקלים עתיקין במדינה.

ג עור שנינו במשנה שאם אבדו או נגנבו השקלים מהשליח דברכו לירושלים, שהיהו נשבע (שבעות השומרים) ונפטר. ומעיינים: מתנייתא [המשנה שלנו] מדברת במקרה שהשליח היה שומר חנם, אבל בשומר שטר לא ברא [לא אמר] בזה. שכן רק שומר חנם נפטר בשבעות משלום על אבירה או גניבה, ולא שומר שטר. ועל כך אמר ר' אבא: ואפילו תימר [תאמר], פורשן שמשנתנו מדברת בשקלים שהוא שומר שטר, ומכל מקום הריהו נפטר בשבועה, שכן "נגנבו" שאמרה המשנה כוונתו - בלסטימ מוזיין, שנגנבו על ידי גנב שבא על נשק, והרי זה נחשב כאונס שאפילו שומר שטר פטור עליו. ו"אבדו" כוונתו - כמי שטבעה בשרת ביים, והוא ניצול והכסף שהיה עימו בשליחת בני עירו טבע עם הספינה, שזו נחשבת כאבירה מאונס, ושומר שטר פטור עליה.

עוד שנינו במשנה שאם נגנבו או אבדו השקלים מן השליח לאחר תרומת הלישכה, שנשבע השליח לגיזבר ההקדש ונפטר. ועל כך אמר ר' יוסטי בר' סימון: משנתנו אתיא כמאן דאמר [הולכת כשיטת מן שאומר] שתורמין במקדש את תרומת הלישכה על הכסף הגבוי שכבר הובא למקדש, וגם על הכסף העתיד לגבות. ולכן נחשב הכסף שהיה בשבת תרומת הלישכה ביד השליח כשל הקדש. ברם כמאן דאמר [לדעת מן שאומר] שאין תורמין לא על הגבוי שעדיין לא הגיע למקדש ולא על העתיד לגבות, אלא רק על הכסף שנמצא כבר באותה שעה במקדש, לא ברא [לא בה] אמרה המשנה שתורמי השקלים נשבעים לגזבר ונפטרים. אלא כיון שעדיין לא הגיעו השקלים למקדש, הריהם כאילו לא נתרמו כלל, וצייכים כל אלו שאבדו או נגנבו שקליהם לשוב ולתת מחצית השקל אחרת.

ד שנינו במשנה שבני העיר ששלחו את שקליהם ונגנבו או אבדו, שאם עדיין לא נתרמה הלישכה נשבעים השליחים לאנשי העיר, ואם כבר נתרמה - הריהו נשבעים לגזברין. ובענין זה אמר ר' אלעזר: שומר חנם הוא שומר שטר, ואינו נפטר בשבועה אלא כשטוען שהחפץ נאנס מידו. כן בשכר או לא.

אורה ההלכה

עתיקין במקדש ואין עתיקין במדינה אחת מן ההיתוב שהיו במקומות שמחוץ לירושלים לקליטת שקלי בני המקום. היתה מיעדת לשקלי שנה זו (תקלין חרות) והשנייה לקליטת השקלים של השנה שעברה שגבו ממי שלא נתנם במונן [תקלין עתיקין]. שלא כשיטת הברייתא. (רמב"ם שם פ"ב ה"א).

תורמין על הגבוי ועל העתיד לגבות הכהן התורם את הלישכה מתכוין בשעת התרומה לתרום על השקלים הגבויים שכבר ישנם בלשכה, ועל הגבויים שעדיין לא הגיעו ללשכה, ועל העתידים להגבות. ועם הדבר: כדי שיהיו השקלים שנתרם מן הלישכה להשתמש בהם לקרבות הציבור כפנה על כל ישראל, וכאלו הניעו כל שקליהם ללשכה ונתרמה מכולם תרומה זו. כשיטה המובאת כאן. (רמב"ם שם ה"ט).

מסורת הש"ס
ד. עיין משנה שקלים ג,ה.
ה. עיין בבבלי בימ נחא, וכל העניין.
ו. בבבלי כתובות קח,א,ב,ב
ז. עיין תוספתא גיטין א,א,ב,ג,א.
ח. עיין תוספתא גיטין א,א,ב,ג,א.
ט. עיין משנה ב"ק ז,ד.
י. עיין משנה ב"ק ז,ה.
יא. עיין תוספתא א"ח (כ"ח), פסחים ב,ב (כ"ט).

גרסות

ותני כן - במדינה בכתיב יימילם אלו חרות. בשומר חנם אבל בשומר שטר - אפילו תימא בכתיב משפט זה חסר.

ברם כמאן דאמר - לא ברא בכתיב יימילם אלו חרות.

ועל העתיד ליגבות לא ברא בכתיב יימילם אלו חרות. ועל העתיד ליגבות מטיבין ליה כהדא. בני העיר ששלחו את שקליהן בהנהות הגרייא מחק משפט זה.

ובני העיר שוקלין - מאי עבדיהו בכתיב יימילם. ובני העיר שוקלין תחתיהן הדא היא דרבי שמעון משום שבעות תקנה אלא לרבי אלעזר גזברין מאי עבדיהו.

על דעתיה דרבי יוחנן - אף על פי שקבילו בכתיב יימילם וכן כבתי יד ספרדי: דעתיה דרבי יוחנן נשבעין לבני העיר ובני העיר ששלחו את תחתיהן הדא היא דרבי שמעון שבעות תקנה שאפילו קיבלו.

לשון

לסטימ
מקור המלה הוא ביוונית λίστιμος (ליסטימ) שרוד, והצורה לסיטימ היא כעין קיצור לליסטימ.

